

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR**

 V Holešovičkách 41, Praha 8
 Tel./fax: 286 840 129, 130
 E-mail: cervenka@soc.cas.cz

Občané o životní úrovni

Technické parametry

Výzkum:	<i>Naše společnost 2004</i>
Otázky:	<i>EU.1, 4, 5, 6, 28, IDE.1</i>
Termín terénního šetření:	<i>9. – 16. 2. 2004</i>
Počet respondentů:	<i>1045</i>
Reprezentativita:	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Výběr respondentů:	<i>kvótní výběr</i>
Zveřejněno dne:	<i>19. března 2004</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

V šetření uskutečněném v první polovině února 2004 jsme se věnovali některým otázkám týkajícím se rodinných rozpočtů a životní úrovně občanů ČR. Pravidelnou součástí všech výzkumů CVVM je otázka pokládaná všem respondentům¹: „Považujete životní úroveň své domácnosti za velmi dobrou, za spíše dobrou, za ani dobrou, ani špatnou, za spíše špatnou nebo za velmi špatnou?“ (viz tabulku 1)

Tabulka 1: Hodnocení životní úrovně domácností v %

	2/03	3/03	4/03	5/03	6/03	9/03	10/03	11/03	12/03	1/04	2/04
velmi dobrá	3	3	4	4	3	4	4	4	6	3	4
spíše dobrá	36	39	36	35	32	36	28	34	34	34	25
ani dobrá, ani špatná	44	41	42	44	45	44	43	43	42	44	48
spíše špatná	15	14	15	15	16	13	20	15	16	16	18
velmi špatná	2	3	2	3	3	2	5	3	2	3	4
dobrá/špatná	39/17	42/17	40/17	39/18	35/19	40/15	32/25	38/18	40/18	37/19	29/22

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Jak ukazují výsledky zachycené v tabulce 1, v únoru 2004 životní úroveň své domácnosti jako dobrou hodnotilo pouze 29 % dotázaných, což je nejméně od počátku loňského roku, kdy jsme v našich šetřeních začali u této otázky používat pětibodovou škálu odpovědí namísto škály čtyřbodové. Razantní pokles podílu respondentů vyjadřujících se příznivě o životní úrovni své domácnosti se přitom promítl zejména do zvýšení podílu hodnocení „ani dobrá, ani špatná“, který dosáhl 48 %, což je historické maximum. Podíl kritických vyjádření pak činil 22 %, což v časovém srovnání představuje mírně nadprůměrnou hodnotu, protože ve většině dosavadních šetření se podíl respondentů označujících životní úroveň své domácnosti za špatnou pohyboval pod hranicí jedné pětiny na úrovni

¹ Od února 2003 je otázka týkající se subjektivního hodnocení životní úrovně vlastní domácnosti respondenta pokládána s pětibodovou škálou odpovědí, tj. se škálou zahrnující středovou variantu „ani dobrá, ani špatná“.

intervalu 17 – 19 %. V tomto případě však nejde o maximální hodnotu, protože v říjnu 2003 jsme zaznamenali ještě vyšší podíl nepříznivého hodnocení životní úrovně vlastní domácnosti. Celkově subjektivní hodnocení životní úrovně domácností v únoru 2004 vyznívá hůře než v předchozích dvanácti měsících s výjimkou října 2003.

Vnímání životní úrovně vlastní domácnosti se zlepšuje s rostoucím příjmem a se zvyšujícím se stupněm dokončeného vzdělání respondenta. Ke spokojenější části obyvatel patří podnikatelé a živnostníci, vyšší odborníci či vedoucí pracovníci, mladí lidé ve věku 15 až 19 let, studenti, svobodní a potenciální voliči ODS. Skupiny vnímající svou životní úroveň jako horší tvoří především lidé starší 60 let, důchodci, nezaměstnaní, pracovníci v dělnických profesích, rozvedení či ovdovělí lidé a stoupenci KSČM.

Vedle momentálního hodnocení životní úrovně domácnosti výzkum zjišťoval i subjektivně vnímaný materiální status domácnosti prostřednictvím otázky položené všem dotázaným: „Je Vaše domácnost bohatá nebo chudá? Velmi bohatá, poměrně bohatá, ani bohatá, ani chudá, poměrně chudá, velmi chudá?“

Tabulka 2: Subjektivní materiální status domácnosti

	5/2003	10/2003	2/2004
domácnost velmi bohatá	0	0	0
domácnost poměrně bohatá	5	7	5
domácnost ani bohatá, ani chudá	72	61	66
domácnost poměrně chudá	19	27	25
domácnost velmi chudá	3	4	3
BOHATÁ/CHUDÁ	5/22	7/31	5/28

Pozn.: Procenta ve sloupci, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Z výsledků šetření vyplynulo, že 5 % občanů považuje svoji domácnost za bohatou, zatímco 28 % ji označuje jako poměrně či dokonce velmi chudou. Dvě třetiny dotázaných pak svoji domácnost ohodnotily jako ani bohatou, ani chudou. Porovnáme-li to s výsledkem z října loňského roku, vidíme, že došlo k mírnému nárůstu (o 5 procentních bodů) podílu respondentů označujících svou vlastní domácnost za „ani bohatou, ani chudou“. Podíl dotázaných hovořících o své domácnosti jako o domácnosti chudé zůstává i nadále vyšší, než jaký jej naše šetření zaznamenalo v květnu 2003. To koresponduje s výše uvedeným vývojem subjektivního hodnocení životní úrovně domácnosti respondenta, které shodou okolností právě v říjnu 2003 i v únoru 2004 bylo relativně horší.

Podrobnější rozbor dat ukázal, že subjektivní pocit chudoby mají především lidé se špatnou životní úrovní, i když nikoli výhradně. Za chudou označilo svou domácnost totiž i 19 % respondentů, kteří se o životní úrovni této domácnosti vyjádřili jako o „ani dobré, ani špatné“. Naproti tomu jako bohatou svoji domácnost označovali prakticky výhradně jen ti respondenti, kteří životní úroveň hodnotí jako dobrou.

Dále naše šetření zjišťovalo, jak lidé vycházejí se svým současným příjmem (viz tabulku 3)² a zda se někdy v průběhu minulého roku ocitli ve velmi obtížné finanční situaci (viz tabulku 4)³.

² Otázka: „Jak Vaše domácnost vychází s příjmem, který v současné době má?“

³ Otázka: „Ocitla se Vaše domácnost někdy v průběhu minulého roku ve velmi obtížné finanční situaci?“

Tabulka 3: Jak domácnost vychází se současným příjmem

	3/2002	1/2003	5/2003	10/2003	2/2004
velmi obtížně	7	9	5	9	6
obtížně	15	13	11	17	9
spíše obtížně	36	39	38	39	44
spíše snadno	30	26	36	24	29
snadno	7	8	6	6	6
velmi snadno	1	1	1	1	2
OBTÍŽNĚ/SNADNO	58/38	61/35	54/43	65/31	59/37

Pozn.: Procenta ve sloupci, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Tabulka 4: Velmi obtížná finanční situace v průběhu minulého roku

	3/2002	1/2003	5/2003	10/2003	2/2004
ANO	37	28	32	34	34
NE	59	66	63	60	61

Pozn.: Procenta ve sloupci, dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Jak ukazuje tabulka 3, potíže při hospodaření se stávajícím příjmem své domácnosti uvedlo 59 % respondentů. 37 % dotázaných se naopak vyjádřilo v tom smyslu, že s rozpočtem jejich domácnost vychází více či méně snadno. V porovnání s výsledky minulého šetření uskutečněného v říjnu 2003 znamenají aktuální údaje patrné zlepšení. Nejenže celkový podíl potíží s rodinným rozpočtem poklesl o 6 procentních bodů, zatímco podíl respondentů, kteří s rodinnými financemi vycházejí snadno, o 6 procentních bodů vzrostl, ale i v rámci té části populace, která deklaruje problémy při hospodaření s rodinnými příjmy, výrazně ubylo těch, jejichž domácnost se současným příjmem vychází „obtížně“ nebo „velmi obtížně“. I přes zmíněné zlepšení je však situace z pohledu respondentů stále ještě horší než v květnu 2003.

Z tabulky 4 vyplývá, že do velmi obtížné finanční situace se v průběhu minulého roku dostalo podle vlastního vyjádření 34 % dotázaných, zatímco 61 % výskyt takové situace popřelo. Tento výsledek se statisticky neliší od údajů z května či října minulého roku.

Podrobněji jsme problematiku rozpočtů domácností zkoumali pomocí otázky na dostatek či nedostatek peněz, pokud jde o některé dílčí kategorie zboží nebo služeb uspokojujících základní i vyšší životní potřeby.⁴

Tabulka 5: Dostatek a nedostatek peněz v rodinném rozpočtu (v %)

	5/2002		2/2004	
	dostatek	nedostatek	dostatek	nedostatek
potraviny	81	19	80	19
oblečení, obuv	56	43	52	47
bydlení, voda, energie	51	47	49	48
zařízení bytu, spotřebiče	34	62	32	62
předměty denní potřeby, drogistické zboží	73	26	71	27
kultura, sport, rekreace	37	59	33	59
zdravotní péče, léky	63	31	59	34
vzdělání, učební pomůcky	42	30	40	26

Pozn.: Údaje o dostatku/nedostatku peněz představují součty podílů příslušných variant odpovědí „rozhodně (ne)dostatek peněz“ a „spíše (ne)dostatek peněz“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“ a „netýká se“.

⁴ Otázka: „Můžete nám říci, jaká je úroveň uspokojování životních potřeb ve Vaší domácnosti (rodině) v současnosti? U každé z následujících položek laskavě uveďte, zda pociťujete v rodinném rozpočtu dostatek nebo nedostatek finančních prostředků“ (jednotlivé položky viz tabulku 5).

Tabulka 6: Nedostatek peněz v rodinném rozpočtu podle životní úrovně (v %)

	životní úroveň domácnosti		
	dobrá	ani dobrá, ani špatná	špatná
potraviny	3 (0)	17 (0)	45 (8)
oblečení, obuv	12 (2)	53 (7)	79 (28)
bydlení, voda, energie	12 (1)	55 (7)	82 (30)
zařízení bytu, spotřebiče	30 (2)	70 (16)	88 (45)
předměty denní potřeby, drogistické zboží	5 (0)	27 (1)	60 (12)
kultura, sport, rekreace	30 (4)	69 (21)	78 (49)
zdravotní péče, léky	9 (2)	35 (5)	68 (22)
vzdělání, učební pomůcky	8 (1)	31 (5)	40 (8)

Pozn.: Údaj v závorce představuje velikost podílu těch, kdo pociťují „rozhodně nedostatek peněz“.

Výsledky šetření ukazují, že 19 % respondentů pociťuje nedostatek peněz na jídlo (včetně 2 %, kteří uvedli, že pociťují rozhodně nedostatek peněz), 27 % na běžné nepotravinářské zboží denní potřeby (3 % rozhodně), 44 % na oblečení či obuv (10 % rozhodně), 48 % na bydlení včetně výdajů za teplo, vodu, elektřinu apod. (10 % rozhodně), 62 % na vybavení domácnosti a jiné zboží dlouhodobého užívání (18 % rozhodně), 59 % na předměty a služby sloužící k uspokojování kulturních, rekreačních nebo sportovních potřeb (22 % rozhodně), 34 % na zdravotní péči, léky a zdravotnické potřeby (8 % rozhodně) a 26 % na vzdělávání členů rodiny, výdaje na studium a učební pomůcky (5 % rozhodně). Celkově se výsledky vzhledem k možné statistické chybě v řádu 3 procentních bodů příliš neliší od údajů z května 2002, kdy jsme v šetření pokládali stejnou otázku, ovšem v případě oblečení a obuvi, zdravotní péče a léků či kultury, sportu a rekreace jsme zaznamenali určité zhoršení, které už je statisticky významné.

Tabulka 6 dokládá, že problémy s rozpočtem pociťují především lidé, kteří subjektivně považují životní úroveň své domácnosti za špatnou. Podstatná část z nich má přitom větší či menší potíže i s uspokojováním nejzákladnějších životních potřeb potravinami a nepotravinářským zbožím denního použití.

V rámci bloku otázek týkajících se životní úrovně jsme také zjišťovali, co v tomto směru lidé očekávají od blížícího se vstupu ČR do Evropské unie.⁵

Tabulka 7: Očekávaný vývoj životní úrovně po vstupu do EU (v %)

	2/2002	2/2004
zvýší se	22	9
nezmění se	21	38
sníží se	38	44
neví	19	9

Z výsledků (viz tabulku 7) vyplývá, že v souvislosti se vstupem do EU občané mnohem častěji očekávají zhoršení své životní úrovně (44 %) nebo v lepším případě žádnou změnu (38 %) než její zvýšení (9 %). V porovnání se situací před dvěma lety jsou stávající očekávání české veřejnosti ještě méně příznivá, ačkoli i tehdy pesimistické hlasy výrazně převažovaly. Podíl optimistů se snížil o 13 procentních bodů, a to i přesto, že zároveň výrazně ubylo respondentů, kteří uváděli odpověď „neví“. Podíl pesimistů se zvýšil o 6 procentních bodů, podstatně větší nárůst (o 17 procentních bodů) však zaznamenala skupina těch, kdo v souvislosti se vstupem ČR do EU nečekají žádnou změnu své životní úrovně.

⁵ Otázka: „Očekáváte, že v souvislosti se vstupem naší země do EU se Vaše životní úroveň zvýší, nezmění se nebo se sníží?“

Relativně optimističtěji přitom vyznívají vyjádření mladých ve věku 15 až 19 let, studentů, lidí z obcí a malých měst od 5 tisíc do 15 tisíc obyvatel, respondentů, kteří považují životní úroveň své domácnosti za dobrou, lidí z domácností s vyššími příjmy, dotázaných, kteří jsou spokojeni se současnou politickou situací, a příznivců ODS. Naopak s poněkud větším skepticismem na budoucí vývoj své životní úrovně po vstupu do EU nahlíží respondenté s věkem nad 60 let, důchodci, nezaměstnaní, kvalifikovaní dělníci, lidé z obcí do 800 obyvatel, ti, kdo vnímají životní úroveň své domácnosti jako špatnou, a ti, kteří by ve volbách podpořili KSČM nebo kteří by nehlasovali pro žádnou politickou stranu.